

เทศน์เช้า วันที่ ๑ กันยายน ๒๕๕๖

พระอาจารย์สงบ มนฺตฺสนฺโต

ณ วัดป่าสันติพุทธาราม (วัดป่าเขาแดงใหญ่) ต.หนองกวาง อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

ตั้งใจฟังธรรม ธรรมะเพื่อความมั่นคงของใจ ถ้าใจเรามั่นคงนะ เราจะไม่คลอนแคลน ถ้าเราคลอนแคลน เห็นไหม คนเร่ร่อน คนทุกข์คนยาก เราเกิดมาเป็นมนุษย์ เราว่าเราเป็นคนทุกข์คนยากไหม? ทุกคนจะบอกว่าทุกคนเป็นคนทุกข์คนยาก คนทุกข์คนยากในหัวใจใจ นี่คนทุกข์คนยาก เพราะหัวใจมันเร่ร่อน หัวใจมันมีความอึดอัดขัดข้องของมัน ธรรมะไง ธรรมะจะไปคลาย ธรรมะจะไปผ่อนคลาย ธรรมะจะทำให้จิตใจนี้มีความร่มเย็นเป็นสุข ธรรมะจะทำให้จิตใจนี้ให้พ้นจากการเวียนว่ายตายเกิด ผลของวิญญูะ

จิตใจถ้าคนดีนะ พุทธศาสนา ศาสนาพุทธ ศาสนาแห่งปัญญา ปัญญาของเราะ ปัญญาของเราถ้ามีสติมีปัญญา มีจุดยืนของเรา เราจะมองโลกไง มองโลกในแง่บวก คนมองโลกในแง่บวกนะ เราจะไม่มีความทุกข์จนเจ็บใจในใจของเรา เราจะทุกข์จนเจ็บใจในหน้าที่การงาน แต่เราเป็นเศรษฐี เศรษฐีธรรมๆ เศรษฐีธรรมคือจิตใจมั่นคงไง จิตใจจะไม่วอกแวกคลอนแคลนไปกับเขาไง นี่ถ้าจิตใจไม่วอกแวกคลอนแคลนไปกับเขา นี่ธรรมะเป็นธรรมชาติ มันมองสังขารว่ามันชาบซึ่งไปหมดนะ เพราะอะไร เพราะการเกิด การตายนี่ก็เป็นธรรมชาติอันหนึ่ง

ธรรมชาติเพราะอะไร เพราะเรามีบุญกุศล เราถึงเกิดมาเป็นมนุษย์ใช้ใหม่ พอเกิดเป็นมนุษย์แล้ว คุณศัพท์ คุณคนที่มีทุกข์มันยากกว่าเราสิ เขาก็เกิดเป็นมนุษย์เหมือนกัน ทำไมเขาเป็นอย่างนั้นล่ะ นี่เพราะอะไร อันนี้เพราะบุญ ถ้าเพราะบุญ ถ้าเรามองในแง่บวก แต่ถ้ามองสิ มองว่าคนที่เขาเกิดมาเหมือนกัน แต่เขามั่งมีศรีสุขกว่าเรามหาศาลเลย ก็เขาทำมา เขาทำของเขา มา เราทำของเรามาได้แค่นี้ เราก็ทำของเราแค่นี้ไง นี่กรรมเป็นเผ่าพันธุ์ กุมนพบุรุษ กุมนปฏิสร โณ เรามีกรรมเป็นที่พึ่ง มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย เรามีกรรมมีการกระทำทั้งนั้นแหละ เราปฏิเสธไม่ได้หรอก แต่เราจะเอาปัจจุบันนี้ไง

แต่ถ้าคนเป็นอกุศล เวลาคนเป็นอกุศล จิตใจเวลามันทุกข์มันยากขึ้นมา แล้วมันมองไปมองไปก็เป็นเรื่องของกิเลสไง กิเลสเป็นการน้อยเนื้อต่ำใจ เป็นการเหยียบย่ำตัวเอง เป็นความทุกข์

ทั้งนั้นแหละ มันไปกว้านความทุกข์เข้ามา ความทุกข์เข้ามาแล้วมันก็ต่อเนื่องกันไป ต่อเนื่องกลายเป็นทิวภูมิมานะ เอาชนะคะคาน จะเอาให้ได้ๆ เป็นทุกข์ ๒ ชั้น ๓ ชั้น

แต่เรามองเป็นแง่บวก เห็นไหม นี่สิ่งที่ได้มา มันได้มาเป็นต้นทุนแล้ว เวลาเราจะเสียสิ่งใดไป เสียได้ แต่เราไม่เสียชีวิตของเราไป เราจะเสียสิ่งใดก็เสียได้ แต่เราไม่เสียหัวใจของเราไป ถ้าเราไม่เสียหัวใจของเรา เห็นไหม เรายรักษาดูแลใจของเรา แล้วใจของเรามันจะรักษาได้อย่างไรละ มันรักษาด้วยปัญญา นี่ปัญญาโลกียปัญญา ปัญญาตรีกในธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ปัญญาให้ราชาบั้งในธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เวลาครูบาอาจารย์ของเราท่านเกิดภาวนามยปัญญาขึ้นมา โอ๊ย! มันลึกลับซับซ้อนกว่านี้ มันลึกลับซับซ้อนกว่านี้ เวลาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้ธรรมขึ้นมา เห็นไหม “จะสอนใครได้หนอ จะสอนใครได้หนอ” เพราะคาถาหมายไม่ได้

ธรรมะ เห็นไหม ผู้ใดปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ผู้นั้นจะได้เป็นปัจเจกตั้ง เป็นสันตทิวภูมิ ผู้ใดปฏิบัติธรรมด้วยความคันเดา คาถาหมาย สร้างภาพ มันเป็นอย่างนั้นแหละ แต่เราเป็นโลกียปัญญา มันก็ต้องสร้างภาพไปก่อน เพราะเราไม่รู้ไม่ได้ พอเราไม่รู้ไม่ได้ ถ้าคนมันรู้ได้มันก็บงไช้ไหม แต่คนไม่รู้ไม่ได้มันก็ต้องเทียบเคียงไปๆ การเทียบเคียงไปนี่โลกียปัญญา เพราะเราเทียบเคียง ถ้าไม่มีเราจะเอาอะไรไปเทียบเคียง อากาศไปเทียบเคียงกับอะไร ลมมันพัดไปมันก็ผ่านไปหมดทุกอย่างลมมันพัดมา นี่อากาศพัดมันไปแล้วก็ไป ความรู้สึกนึกคิดมันมาแล้วมันก็ไป แต่มันมีเจ้าของ มีเจ้าของ ย้ำคิดย้ำทำแล้วเป็นความทุกข์ความยากไปหมด

ย้ำคิดย้ำทำแต่เรื่องสิ่งที่ดีๆ มันจะคิดเรื่องสิ่งที่ดีๆ ได้อย่างไรละ คิดสิ่งที่ดีๆ ได้ เพราะมันต้องมีปัญญาใจ ถ้าปัญญาเป็นกุศลขึ้นมา เห็นไหม นี่กุศลขึ้นมา ธรรมะเป็นธรรมชาติ ธรรมชาติมันให้ความร่มเย็นเป็นสุข ธรรมชาติมันให้อาหารกับเรา ถ้าไม่มีฝนไม่มีแดดมันจะเอาอาหารมาจากไหน นี่เราได้อาหารมา

คูลี เราไปดูธรรมชาติที่มันเสื่อมโทรม เสื่อมโทรมไปเพราะว่าคนใช้มันมากเกินไป คนไม่มีสติปัญญาไปใช้มัน นี่มันมีปัญหา มันไม่ทุกข์ร้อนไปกับเขา แต่ถ้ามันเป็นอกุศลนะ เวลาสิ่งใดมา นี่ธรรมชาติรังแกเรา สรรพสิ่งรังแกเรา แล้วมนุษย์รังแกมันไม่มองนะ

ถ้าไม่มีมนุษย์นะ ป่ามันอยู่ได้ ป่าไม่มีมนุษย์ ป่ามันอยู่ได้ แต่มนุษย์ไม่มีป่า มนุษย์อยู่ไม่ได้ เวลาไม่มีมนุษย์ ป่านี้ทิ้งไว้เถอะ มันฟื้นฟูตัวมันเอง ที่ไหนก็ได้ ทิ้งไว้เถอะ มันจะเกิดป่า เกิด

ธรรมชาติ นกมันจะมาจีได้ เมล็ดพันธุ์เดียวมันเกิดของมันเอง มันเป็นไปของมันได้ นี่ธรรมชาติ มันจะปรับตัวของมันไป แต่มนุษย์ไม่มีป่า ไม่มีอะไรกิน นี่มนุษย์ไม่มีป่าจะอยู่อาศัยอะไร ที่อยู่อาศัยอยู่นี้เอามาจากไหนล่ะ? ก็เอามาจากป่าทั้งนั้นแหละ เครื่องนุ่งห่มก็เอามาจากมัน ฝ้ายต่างๆ ก็เอามาจากมัน เอามาจากของมันทั้งนั้นแหละ นี่อาหารก็เอามาจากป่า

แล้วนี่ธรรมะเป็นธรรมชาติ ถ้าจิตใจคนที่เป็นธรรมนะ ถ้าเป็นธรรม ธรรมมาจากไหนล่ะ ธรรมมันมาจากฟ้าหรือ เห็นไหม เวลาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าสร้างสมบุญญาธิการมาขนาดไหนนะ เป็นพระโพธิสัตว์ เวลามาตรัสรู้เองโดยชอบ ตรัสรู้ด้วยอะไรล่ะ? ตรัสรู้ด้วยมรรคญาณในใจขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไง มรรคญาณมันอยู่ที่ไหนล่ะ

คุณิ เราอบแห้งร้อนน้ำทำหน้าที่การทำงานมาเพื่อปัจจัยเครื่องอาศัย เวลาครูบาอาจารย์ของเราที่ปฏิบัติขึ้นมาท่านทำในใจของท่าน สติก็เกิดจากจิต เวลาสมาธิก็เกิดจากจิต เวลาปัญญาเกิดจากจิต มันเป็นนามธรรมไปหมดเลย มันเป็นงานที่ว่าเราจับต้นชนปลายไม่ถูกเลย เวลาเริ่มต้นขึ้นมาล้มลุกคลุกคลานเลย จะทำอย่างไร จะทำอย่างไร ไปไม่ถูกใจ

แต่ถ้าไปไม่ถูกนะ ครูบาอาจารย์ท่านปฏิบัติของท่านมาแล้วนะ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบอกรรมฐาน ๔๐ ห้อง ทำใจของเราให้สงบขึ้นมาก่อน ถ้าใจมันสงบขึ้นมา ถ้าจิตใจสงบ ถ้าจิตไม่มีสติปัญญามันจะสงบเข้ามาได้อย่างไร มันตีโพยตีพายไปหมดล่ะ ทำดีแล้วก็ได้ไม่ดี คนอื่นเขาทำ เขาทำแต่กรรมชั่วของเขาได้ดี

อันนั้นเพราะกรรมเก่าของเขา เขาทำของเขา มา โอกาสของเขา เขาไปเกิดอยู่ตรงนั้น ให้ออกาสของเรา เราเกิดอยู่ตรงนี้ ทำดีไม่ได้ดี ทำดีไม่ได้ดี แล้ว กัมมพณฺธุ กรรมมันเป็นอย่างไร

นี่เรามองกันอย่างนั้นไง เพราะกรรมเป็นอจินไตยนะ อจินไตยหมายความว่าสิ่งที่คาดหมายไม่ได้ ๔ อย่าง คือ พุทธวิสัย คือปัญญาขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า วิสัยขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไม่มีใครคาดหมายได้เลย แล้วก็เรื่องกรรม เรื่องโลก เรื่องฌาน อจินไตย ๔ มันเรียงลำดับกันไม่ได้เลย เพราะมันลึกซึ้ง มันยาวไกล มันมีที่มา

นี่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าย้ายออกไปบุพเพนิวาสานุสติญาณ จุศุปปาทญาณ อาสวักขยญาณ มันสาวต้นชนปลายไม่มีที่สิ้นสุดเลย แล้วจิตของเราก็เวียนตายเวียนเกิดอย่างนั้นแหละ แล้วเวลามันให้ผลขึ้นมา นี่ไง นี่ทำดีไม่ได้ดี ทำดีไม่ได้ดี

ทำดีไม่ได้ดีเพราะว่ามันมองโดยอกุศล แต่ถ้ามองโดยกุศล มองโดยกุศลนะ เป็นมนุษย์เหมือนกัน เรามีสิทธิเสมอภาคเป็นมนุษย์แล้ว แต่เรามีกรรม มีกรรมคือปัญญา ถ้ามีกรรมนะ สติกรรม สมาธิกรรม ปัญญากรรม ถ้ามีกรรมขึ้นมาอย่างนี้ เห็นไหม กิเลสมันเหยียบย่ำเราไม่ได้ พอ กิเลสมันเหยียบย่ำเราไม่ได้ เราเป็นอิสระแล้ว เราเป็นอิสระของเรา แล้วเกิดมีปัญญาต่อเนื่องไปๆ มันเห็นสภาพแบบนั้น มันเข้าใจแบบนั้นนะ

นี่พอคนคิดได้ เราหามามากมายมหาศาลเลย มันก็ใช้สอยแค่นี้ แล้วตายไปมันก็กองอยู่ที่นี่ แล้วเราจะเอาอะไรติดตัวเราไป นี่พอมันคิดได้นะ พอมันคิดได้มันจะหาทางออกแล้ว ถ้ามันคิดไม่ได้มันจะขวนมา สมบัติในโลกนี้ก็ไม่มีพอ ไม่มีพอมันหอรอก ไม่มีพอ เห็นไหม นี่ยังไม่เกิดปัญญา ถ้าไม่เกิดปัญญา เราหาแต่สมบัติข้างนอก หาสมบัติที่เป็นสาธารณะ หาสมบัติที่เป็นของโลกๆ

ถ้ามีปัญญาเมื่อไหร่ เราไปพึ่งพาอาศัยอะไรเขาได้ขนาดไหน ก็กินแค่อิ่มท้อง อาศัยนอนก็อาศัยนอนแค่นี้ ปัจจัยเครื่องอาศัยเราก็ใช้แค่นี้ ทำไมยังตื่นไปอยู่กับเขา มันได้สตินะ เพราะเวลาครูบาอาจารย์ท่านสอน เห็นไหม มรรณานุสติ ระลึกถึงความตาย ระลึกถึงความตาย ถ้าระลึกถึงความตายแล้วมันไม่ตื่นตื่นไปกับโลกเขา

เรารักษาชีวิตของเรา หายใจเข้าให้หนักพุด หายใจออกหนักโซ นี่ได้สมบัติของเรา เพราะสมบัติของเราคืออะไร พุดโซๆ นี่พุทธานุสติ เราระลึกถึงองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นศาสดาของเรา ศาสดานะ ระลึกถึงองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พุดโซๆ เห็นไหม เหมือนเราเวลาทุกข์ยากขึ้นมา เราคิดถึง ระลึกถึงพ่อแม่เรา ใครทุกข์ใครยาก จะอย่างไรคิดถึงพ่อแม่ก่อนเลย ที่นี้เราพุทโซๆ ระลึกถึงองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

เพราะพ่อแม่เราเป็นพ่อแม่ในชาตินี้ พ่อแม่เป็นพระอรหันต์ของลูกนะ พ่อแม่มีคุณมาก เพราะพ่อแม่ให้ชีวิตนี้มา ไม่มีพ่อไม่มีแม่ เราก็จะไม่มานั่งกันอยู่ที่นี่ได้ เพราะพ่อแม่ให้ชีวิตนี้มา แต่เวลาพ่อแม่ของเรา เราก็นับถือพุทธศาสนา นับถือพุทธศาสนาก็รัตนตรัย พระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ นี่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พุทธะ พ่อแม่ของเราก็ระลึกถึงองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เทวดา อินทร์ พรหมก็ระลึกถึงองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เราก็ระลึกถึงองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เวลาเราตายไป เทวดา อินทร์ พรหมต่างๆ เวลาเขามาฟังเทศน์

องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เราชะลึกถึงองค์ศาสดาองค์เดียวกัน พุทโธๆ ระลึกถึง สร้างคุณงามความดีของเรา มันเป็นสากล

ถ้าจิตมันสงบเข้ามาได้นะ เพราะเราระลึกถึงพุทโธ เพราะมีคำบริกรรม ถ้าไม่มีคำบริกรรม เรานึกเอา เราคาดหมายเอา อันนั้นมันเป็นสัญญาอารมณ์ ว่างๆ ว่างๆ นั้นนะ มันไม่มีเจ้าของ มันไม่มีผู้บริหาร มันไม่มีเจ้าของที่บริหารจัดการจิตดวงนี้ไป

จิตดวงนี้ต้องมีสติ ต้องมีปัญหา เวลาบิ๊จจัดตั้ง เวลาเจ็บไข้ได้ป่วย ใครเป็นคนเจ็บไข้ได้ป่วย เวลามันหายเจ็บไข้ได้ป่วย ใครเป็นคนหายเจ็บไข้ได้ป่วย เวลาเจ็บไข้ได้ป่วยบอกไม่ไข้เรา เราไม่รู้ เราไม่รับผิดชอบ ปฏิเสธมัน แล้วมันหายป่วยไหม? มันไม่หายป่วย แต่ถ้าเราเจ็บไข้ได้ป่วย เรารักษาตัวเรา เราดูแลตัวเรา เราหายป่วยไหม

จิตของเราถ้ามันสงบเข้ามา เราจะมีสติปัญญาเข้ามา ถ้าสติปัญญาเข้ามา มันมหัศจรรย์มาก แล้ว สิ่งที่เขาหาอยู่หาหาก็เพราะจิตนี้แหละ ไม่มีจิต มันไม่มีขั้น ๕ เพราะจิต มนุษย์มีธาตุ ๔ และขั้น ๕ ถ้าไม่มีสภาวะ ขั้นมันเกิดจากอะไร รูป รส กลิ่น เสียง รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เกิดจากอะไร ถ้ามันเกิดจากจิตนี้ พอเกิดจากจิตนี้ นี้ด้วยอวิชา ด้วยความไม่รู้ มันเสวยอารมณ์ไป แล้ว มันผูกมัดตัวมันเอง แล้วมันก็แสวงหาจากสมบัติภายนอกหมดเลยใจ

แต่มันสงบตัวเข้ามาเป็นตัวของมันเอง เพราะตัวของมันเองมันเป็นอย่างนี้ ถ้าคนไม่มีอำนาจาสนา “อ้อ! นิพพานเป็นแบบนี้ นิพพานเป็นแบบนี้”

ไม่ใช่ เพียงแต่เข้าไปถึงรู้จักตัวตนของตน รู้จักจิตจริง ถ้ามันเกิดมรรคเกิดผลขึ้นมา เกิดมรรคผลตามความเป็นจริง จิตมันไม่จริง ไม่จริงตรงไหน? ไม่จริงที่ว่าขั้น ๕ ครอบงำมันอยู่ อวิชาครอบงำอยู่ เปลือกของมัน เงาของมัน อากาของมัน มันอยู่ที่อากา อยู่ที่ความคิด

ความคิดไม่ใช่จิต ถ้าความคิดเป็นจิต ความคิดที่เราลืมไป จิตต้องหายไปด้วย เวลาเราลืม เราคิดสิ่งใด เราคิดได้ เวลาเราลืมไป แล้วจิตมันอยู่ไหน จิตมันอยู่นั่นนะ แต่ความคิดไม่ใช่มัน ความคิดอาศัยจิตเกิดขึ้น อาศัยจิตเกิดขึ้นมันถึงเป็นความคิดออกไป แล้วเราพุทโธๆ ก็เป็นความคิด ความคิดนี้แหละมันเกาะคำบริกรรมไว้ มันคิดจนมันสะอาดโดยตัวมันเอง พุทโธๆ จนพุทโธไม่ได้ มหัศจรรย์มาก มหัศจรรย์มากถ้าคนทำได้ แต่นี้มันทำกันไม่ได้ พอทำกันไม่ได้มันก็เป็นสัญญา คือคาดหมายใจ ผู้ใดปฏิบัติธรรมด้นเดา คาดหมาย มันไม่เป็นความจริง

ถ้าใครเป็นความจริงขึ้นมาจะ กราบสาธุองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเต็มทีเลย สาธุ! สาธุ! ทำไมมันเป็นแบบนี้ มันมหัศจรรย์ มหัศจรรย์จนพูดไม่ได้ นี่ไง ถึงเวลาผู้ปฏิบัติแล้ว สิ่งที่เป็นสมบัติของส่วนบุคคลเอาออกมาโชว์กันไม่ได้ แต่รู้ได้ คนปฏิบัติถึงกันด้วยกันจะรู้ไม่ได้อย่างไร คนที่ปฏิบัติมาด้วยกัน คนมาเส้นทางเดียวกัน คนไปถึงเป้าหมายเหมือนกัน จะบอกเป้าหมายที่นั่นไม่ได้อย่างไร แต่คนที่ไม่ถึงเป้าหมายนั้นมันก็คาดหมายกันไป แล้วพูดผิดตลอด

แต่คนที่ถึงเป้าหมายนั้นมันเป็นเป้าหมายความจริงนั้นนะ ทำไมจะรู้ไม่ได้ ถ้ามันรู้ไม่ได้ ครูบาอาจารย์สอนเราได้อย่างไร ถ้ารู้ไม่ได้ หลวงปู่มันท่านจะรู้ได้อย่างไรว่าลูกศิษย์ของท่านคิดตรงไหน ลูกศิษย์ของท่านใครขึ้นได้ ใครขึ้นไม่ได้ ใครมีปัญหาตรงไหน หลวงปู่มันท่านแก้ได้ ทำไมจะรู้ไม่ได้ รู้ได้ต่อเมื่อผู้รู้ไง

หลวงตาท่านพูดบ่อย ผู้รู้มีอยู่นะ จะพูดนะ อายุผู้รู้เขาบ้าง ผู้รู้เขามี ในวงปฏิบัติมีผู้รู้จริง มีผู้มีมรรคผลจริง ฉะนั้น เวลาเราพูดออกไปมันเปิดอก ธรรมะจะรู้ได้ต่อเมื่อแสดงธรรม คิดจะรู้ได้ต่อเมื่อเราอยู่ด้วยกัน อยู่ด้วยกัน ๑๐ ปี ๒๐ ปี นี้รู้ด้วยกัน เห็นไหม คุณครอบครัวเราสิ นิสัยใจคอรู้หมดละ เพราะเราเลี้ยงมาแต่อ่อนแต่ออก ทำไมเราไม่รู้ไม่ได้ว่านิสัยลูกเราเป็นอย่างไร

นี่ก็เหมือนกัน คนอยู่ด้วยกัน ๑๐ ปี ๒๐ ปี หลวงตาท่านพูดบ่อย อยู่กับหลวงปู่มันมา ๘ ปี ถ้าพูดถึงครอบครัวนะ ในครอบครัวอยู่กัน ๑๐ ปี ๒๐ ปี มันก็ต้องมีกระทบกระทั่งเป็นธรรมดา ลึนกับพื้นมันต้องมีกระทบกระทั่งเป็นธรรมดา นี้อยู่กันมา ๘ ปี ไม่เคยมีสิ่งใดกระทบกระทั่งกันเลยด้วยความเคารพบูชา บัดนี้ท่านก็จากเราไป

ท่านพูดนะ อยู่กันมา ๘ ปี ด้วยเมตตาธรรมของหลวงปู่ ท่านดูแลรักษามาเหมือนลูก ฝึกมาตั้งแต่เด็กๆ ฝึกมาตั้งแต่ภavanaไม่เป็น จนกว่าภavanaเป็น แล้วท่านก็มาล่องไป ท่านรำพึงของท่านนะ ท่านรำพึงเปรียบเทียบเหมือนครอบครัวเรา ในครอบครัวของเราอยู่กันมา ๘ ปี ท่านอยู่กับหลวงปู่มัน ๘ ปี มันก็ต้องมีอะไรกระทบกระทั่งกันบ้างเป็นธรรมดา แต่ไม่มี นี่ไม่มี ไม่มีเพราะอะไร ไม่มีเพราะคุณธรรม เห็นไหม คุณธรรมของครูบาอาจารย์ท่านทำมา แล้วจิตใจที่เราเป็นสัมมาทิฐิ เราเห็นคุณประโยชน์ทั้งนั้นแหละ เห็นเป็นธรรม เห็นเป็นประโยชน์

แต่ถ้ามันมองเป็นอกุศลนะ มันน้อยใจ อาจารย์ไม่ยกกันเราเนาะ อาจารย์ไม่ชมสักที อาจารย์ไม่ยอมรับประกันสักที อกุศล ถ้าดูเป็นกุศล เห็นไหม มันจะมีกุศล มันจะมีความภูมิใจ

นี่เราหา เราหาผู้ชี้ นำ เราหาครูบาอาจารย์ที่เป็นธรรม หาอย่างนั้นมาเพื่อประโยชน์กับเรา เราไม่หาหรอก สิ่งที่เป็นอกุศล ไม่ต้องหา เพราะใจเราก็มียู่แล้ว ไม่ต้องให้ใครมายกกัน ยกกัน เจ็ดชุกรันกิเลสทั้งนั้นแหละ แต่ถ้าเป็นธรรมนะ ท่านเก็บไว้ซ่อนไว้ เวลาอยู่กับครูบาอาจารย์นะ ถ้าภาวนาเป็น ท่านไล่เข้าป่าหมด ไล่ไปเข้าป่า เข้าป่าไปเพื่ออะไร? เข้าป่าไปเพื่อฝึกหัด เพื่อพยายามพัฒนาให้มันมากขึ้น ถ้าไปคลุกคลีนี้เป็นการเน้นซ้ำ การคลุกคลีต้องปฏิสังขาร ต้องมีสังคม ต้องมี ร้อยแปด แต่โลกชอบอย่างนั้น

แต่ถ้าธรรมนะ หันหน้าเข้าป่า หันหน้าเข้าไปค้นคว้าตัวเอง หันหน้าไปเข้าป่า ป่ามันก็คือ ป่า แล้วมันเจอใครล่ะ? เจอความคิดเรา เจอความทุกข์เรา เจอปัญญาของเรา เจอกิเลสของเรา แล้ว มันต่อสู้กันเพื่อประโยชน์อันนั้นนะ ถ้าครูบาอาจารย์จริงท่านหันหน้าเข้าป่า แล้วพยายามประพฤติ ปฏิบัติขึ้นมา แล้วถ้ามันได้จริงขึ้นมา จะอยู่บาดาลไหน จะอยู่กันทะเลไหน เขาไปหาเอง เขารู้ คน เขารู้ คนเขาแสวงหา คนแสวงหาเขาแสวงหาความจริง

จะนั้น เราปฏิบัติ ปฏิบัติเพื่อเหตุนี้ เห็นไหม นี่เรามาวัดมา มาทำบุญกุศลนี้มันเป็นอามิส อามิสหมายถึงว่าการเสียดสละนี้เป็นวัตถุ แต่เวลาประพฤติปฏิบัติ ปฏิบัติธรรม เห็นไหม มันไม่เป็น อามิส เป็นเนื้อหารสชาติ เป็นข้อเท็จจริง

เวลาเราบอก เราทุกข์เรายาก เวลาทำบุญกุศลมันแสนยาก เวลาเราอยู่กับเรา นั่งที่ไหน นอน ที่ไหน กำหนดพุทโธๆ นั่นล่ะ นี่ให้ท่านร้อยหนพันหน ไม่เท่ากับถือศีลบริสุทธิ์หนหนึ่ง มีศีล บริสุทธิ์ร้อยหนพันหน ไม่เท่ากับเกิดสมาธิขึ้นหนหนึ่ง มีสมาธิร้อยหนพันหน ไม่เท่ากับเกิด ภาวนามยปัญญาขึ้นมาหนหนึ่ง ภาวนามยปัญญาที่ชำระล้างกิเลส เห็นไหม แล้วเรากำหนดพุทโธ เราภาวนานี้มันบุญกุศลแค่ไหน มันบุญกุศลว่าคนคนนั้นเป็นมนุษย์จริง มนุษย์จริงเพราะมนุษย์ เห็นคุณค่าของหัวใจจริง ถ้ามนุษย์เห็นคุณค่าของหัวใจจริง มนุษย์จะอบรมใจของตัวจริง นั่น มนุษย์ที่แท้ ไม่เหมือนมนุษย์ที่วิ่งบ่าบอคอแตกไปนั่น นั่นมันก็เป็นมนุษย์หนึ่ง

นั่นพูดถึงเวลาศรัทธาของคน ศรัทธาของคนมีระดับขึ้นไป เราพัฒนาใจของเรา เรามีธรรม เป็นที่พึ่ง เราปฏิบัติของเรา ให้เห็นประโยชน์ของเรา เพื่อประโยชน์กับใจของเรา เอวัง